

Mobilmasten på Aspöja från ax till limpa

I början av oktober 2018 hade konsultbolaget We Consulting AB på uppdrag av Net4 Mobility HB (ett bolag som ägs av Tele2 och Telenor) redan haft flera möten och telefonsamtal med en fastighetsägare på Aspöja angående bygge av en mobilmast på ägarens mark. Markägaren vill egentligen inte ha några master alls i skärgården men förklarar sig, i ett mejl till We Consulting, beredd att offra sig för det allmänna bästa: "Härmed är jag nödd och tvungen" för the greater good. Han menar dock att man har funnit en placering som minimerar påverkan på naturvärdena både under byggnationen och över tid. Men en 72 meter hög mast kommer att synas, konstaterar markägaren, som emellertid menar att det inte enbart är av ondo; masten "blir ett nytt riktmärke för sjöfarare och kajaktister" förutom att den öppnar för sund konkurrens mellan flera aktörer och ger de boende möjlighet att få välja operatör. Han önskar sig vidare kompensatoriska åtgärder i anslutning till masten som gynnar fågellivet som boendeplatser, större fladdermusholkar, svalbon etc. Frågor om inträngsättning och arrende är ännu inte lösta.

Bygglovsansökan i november 2018

I början av november lämnar We Consulting in ansökan om bygglov för 72-metersmasten med vidhängande teknikbod till Söderköpings kommun och gör samtidigt en anmälan om samråd enligt Miljöbalken 12 Kap 6§ till Länsstyrelsen i Östergötland. Naturvårdsenheten är snabba och meddelar redan två veckor senare ett föreläggande om försiktighetsåtgärder till skydd för naturmiljön i samband med byggnationen OM den blir av. I motsats till We Consulting, som inte ansett att några naturvärden berörs av företaget, så menar Länsstyrelsen att det är ett område med höga naturvärden som berörs. Det har en artrik flora med en mångfald av olika hävdgynnade växt- och (marklevande) svamparter, bl a tre sorters rödlistade vaxskivlingar. Därför föreskriver länsstyrelsen att grässvålen ska grävas av med försiktighet och läggas tillbaka med grässidan uppåt när man lägger igen efter schaktningen för elledningen fram till masten. Inga schaktmassor får heller lämnas kvar i betesmarker eller i öppna magra näringsfattiga marker efter att åtgärden är genomförd. Var och vart elledningen ska grävas ner är emellertid inget som noteras av Länsstyrelsen.

Snabb behandling av ansökan om strandskyddsdispens vid årsskiftet 2018/19

Just när julförberedelserna börjar dra igång som bäst i början av december 2018 får samhällsbyggnadsförvaltningen (SBF) i Söderköping ta emot en ansökan om strandskyddsdispens för masten och teknikboden eftersom den valda platsen ligger inom strandskyddat område. Beslut om strandskydd är delegerade till Samhällsbyggnadsnämndens myndighetsutskott (SBNU) som med stöd av ett tjänsteutlåtande från samhällsbyggnadskontoret ska fatta beslut. Tjänsteutlåtandet är till stora delar klippt och klistrat ur We Consultings ansökan, där de hävdar att platsen vid den sydvästliga stranden på Aspöja är den enda möjliga placeringen av masten. Politikerna i myndighetsutskottet köpte förslaget och strandskyddsdispensen var på plats den 22 januari 2019. Som särskilt skäl för att göra undantag från strandskyddet anges att området behöver tas i anspråk för att tillgodose ett viktigt allmänintresse och det kan inte göras på någon annan plats. Allemansrätten påverkas inte, menar SBNU och livsvillkoren för djur- och växtliv påverkas bara minimalt.

Länsstyrelsen OK:ar kommunens bifall februari 2019

Alla strandskyddsdispenser ska granskas av Länsstyrelsen, som har tre veckor på sig att försäkra sig om att kommunen följer gällande lagstiftning. Det är en tillsyn som först och främst gäller formalia, som att alla nödvändiga dokument finns och allt är rätt ifyllt, berättade naturvårdshandläggaren vid Länsstyrelsen vid ett telefonsamtal för tre år sedan. (Det innebar då bl a att man uppmärksammade kommunen på att de gjort en felaktig laghänvisning i sin beslutsmening.) Däremot har Länsstyrelsen inte tillräckliga resurser för att dubbelkolla om kommunens bedömningar är i enlighet med lagen

eller att exempelvis besöka en plats för att göra en egen självständig bedömning. Då måste det gälla ett extremt skyddsvårt område eller att Länsstyrelsen har anledning att tro att finns en brist i kommunens handläggning som påverkat beslutet. Det hade inte naturvårdshandläggaren på Länsstyrelsen och meddelade därför kommunen den 8 februari att granskningen inte föranledde någon åtgärd.

Upprördhet när masten blir känd för allmänheten

Det är först när protokollet från myndighetsutskottet publiceras på kommunens hemsida som det planerade mastbygget uppmärksammas av andra än de närmaste intressenterna – Tele2 och Telenor och deras bolag och konsulter, den berörde fastighetsägaren och tjänstemän på länsstyrelsen och kommunens tjänstemän och politiker. Och nu är många upprörda. Dels över att en 72-metersmast på den låglänta ön kommer att (för)störa ett unikt skärgårdslandskap som i miljöbalken betecknas som av riksintresse och detta utan att några försök verkar göras att hitta mindre skadliga alternativ. Dels över att ingen har informerat de bofasta än mindre efterfrågat deras synpunkter. Flera bofasta och fastighetsägare på Aspöja liksom Aspöja Byalag försöker överklaga kommunens strandskyddsdispens medan andra skriver insändare och debattartiklar i både riks- och lokalpress.

Inga kommunala styrdokument följs

Det påpekas att både Översiktsplanen för Söderköping, den då gällande och nyligen aktualitetsförklarade Fördjupade översiktsplanen för Aspöja (FÖP) och kommunens riktlinjer för byggande utanför detaljplanerat område totalt har åsidosatts när dispensbeslutet togs.

Samtliga styrdokument innebär att master bör placeras utanför strandskyddsområden och utformas så att de inte blir ett dominerande inslag i landskapet. Antalet master ska minimeras genom samlokalisering av olika operatörers utrustning och de bör inte utgöra onaturliga blickfång eller landmärken, påverka landskapet negativt, skada ett riksintresse eller placeras inom områden med höga natur- eller kulturmiljövärden eller inom områden som används av det rörliga friluftslivet. I FÖP:en är den föreslagna platsen avsedd för bestående mark och vattenanvändning.

Genomgående efterlyser man ett seriösare och mer genomarbetat beslutsunderlag och att beslutet rivs upp i väntan på det.

Grannhörande fyra månader efter bygglovsansökan och efter strandskyddsdispens

Tio dagar efter att länsstyrelsen har OK:at kommunens strandskyddsdispens får den ende rågrannen till fastigheten där masten planeras, ett brev från kommunen. Nu – tre och en halv månad efter att ansökan om bygglov för masten lämnades in – vill kommunen höra rågrannens åsikt om den planerade masten senast den 7 mars. Och bara några dagar senare får alla de som överklagat strandskyddsdispensen besked från Länsstyrelsen som meddelar att ingen av de boende på Aspöja eller Aspöja Byalag har någon rätt att överklaga en kommunal strandskyddsdispens. Miljöbalkens bestämmelser om strandskydd är nämligen till för att skydda **allmänna intressen** och ingen av de kringboende på Aspöja kan representera några allmänna intressen. Och några **egna** intressen anses de enligt praxis inte kunna ha – inte ens om ljuset från masten lyser rakt in i sovrummet. Följaktligen hade ingen av de som överklagat strandskyddsdispensen klagorätt.

Nästan ingen har rätt att klaga på strandskyddsdispens

De som däremot **kan** företräda allmänna intressen och därmed ha klagorätt är ideella föreningar och då skulle man ju kunna tänka sig att Aspöja Byalag ändå skulle ha klagorätt. Men icke! För att ha klagorätt krävs att föreningen i fråga har som **huvudsakligt** ändamål att tillvarata natur- eller miljöskyddsintressen, inte är vinstdrivande, har bedrivit verksamhet i Sverige under minst tre år och har minst 100 medlemmar eller på annat sätt kan visa att den har allmänhetens stöd. Och därmed är Byalaget för alltid diskvalificerat som klagande i strandskyddsärenden. Byalaget har för få

medlemmar och för stort intresseområde; de bryr sig ju om alla möjliga frågor som har med Aspöja att göra och inte **huvudsakligen** natur och miljö. Länsstyrelsens beslut överklagades av flera av de personer som fått veta att de saknade klagorätt men Mark- och miljödomstolen konstaterade att Länsstyrelsens beslut var riktigt. När naturen och miljön hotas är det inte många som har rätt att försöka försvara den utom exempelvis Naturskyddsföreningen och möjligen någon friluftsförening om är tillräckligt stor och gammal. Och när det gällde masten på Aspöja ville inte Naturskyddsföreningen i Söderköping engagera sig.

Både allmänintresse av mobiltäckning och bevarande av unik natur måste beaktas

Medan frågan om klagorätten i strandskyddsärendet processas genom länsstyrelse och miljödomstol, jobbar bygglovshandläggaren i Söderköpings kommun vidare och den 5 mars ber han om yttrande från Länsstyrelsen när det gäller att bedöma hur masten kan påverka riksintressen. Men Länsstyrelsen blir svaret skyldig – det är kommunens sak att bedöma och Länsstyrelsen kan inte yttra sig eftersom de är överklagningsinstans. Ett yttrande skulle bli som ett slags förhandsbesked och om någon sedan överklagar kommunens beslut i bygglovsärendet har ju Länsstyrelsen s a s bränt sina skepp.

Samtidigt med mejlbeskedet från Länsstyrelsen om det uteblivna yttrandet kommer rågrannens synpunkter in till Samhällsbyggnadskontoret och han menar att platsen för masten är illa vald bl a med hänsyn till vad kommunen skrivit i sina styrdokument men också för att den ligger i ett område med höga naturvärden som med offentliga medel restaurerats för att bestå som ett s.k. mosaikbete. Den ligger dessutom långt från befintliga vägar och möjligheter till elanslutning och kommer att kräva grävning genom många och långa betesmarker medan det finns andra platser i närheten med mindre naturvärden, framdragen el och vägar, som borde prövas. Rågrannen understryker behovet av att två allmänintressen beaktas samtidigt nämligen behovet av bra mobiltäckning i skärgården och behovet av att påverka ett unikt naturområde av riksintresse så lite som möjligt. Samma och liknande argument framförs samtidigt av flera bofasta på Aspöja, som emellertid inte är rågrannar och inte av kommunen betraktas som "sakägare".

Tjänstemän ger bygglov för mast och teknikbodar i mars 2019

Någon vecka senare beviljar tjänstemän på samhällsbyggnadsförvaltningen bygglov för masten och två ! – den sökta teknikboden har förökats sig genom delning och nu blivit två – teknikbodar. Bifall i bygglovsärenden är delegerade till tjänstemannanivån och behandlas därför inte av politikerna i samhällsbyggnadsnämnden. Att det finns invändningarna i grannhörande och andra insända synpunkter från boende och Byalaget noteras i beslutet utan att bemötas eller beaktas och de redovisas inte som "Handlingar som ligger till grund för beslutet".

Masten kommer att ha "en viss landskapspåverkan", konstateras i beslutet, men placeringen är acceptabel, påverkar inte något av riksintressena och platsen saknar kända naturvärden. Allmänintresset av utbyggnad av infrastrukturen för trådlös kommunikation överväger framför **enskilda** intressen av att bevara platsen orörd.

Överklaganden till länsstyrelsen och mark- och miljödomstol

Det kommunala beslutet överklagades därefter först till Länsstyrelsen, som avvisade överklagandet i juni 2019, och därefter till Mark- och miljödomstolen i Växjö. Även personer, vars överklagande avvisats med hänvisning till att de saknade "klagorätt" eftersom de bodde för långt ifrån masten, överklagade – utan framgång – till Mark- och miljödomstolen.

I april ett år senare kom Mark- och miljödomstolens utslag. Domstolen prövade inte vare sig strandskyddsdispensen eller begäran om att pröva alternativa och lämpligare placeringar av masten. Det enda domstolen kan pröva var Net4Mobilitys ansökan om bygglov på platsen på södra Aspöja

eftersom plan-och bygglagen inte innehåller några krav på att alternativa placeringar ska utredas. Det räcker med att den **sökta** placeringen uppfyller förutsättningarna i PBL. Där föreskrivs t ex att ett bygglov ska syfta till att marken används på det sätt som den är mest lämplig för med tanke på beskaffenhet, läge och behov. Domstolen hänvisar till att Net4Mobility har gjort gällande att platsen är lämplig och att samlokalisering med befintlig mast på Aspöja inte är möjlig och domstolen säger sig inte ha några skäl att ifrågasätta uppgifterna.

Domstolen avslår överklagandet efter nästan ett år

Styrande dokument som ÖP, FÖP och riktlinjer för byggande kan vara viktiga underlag för en prövning av bygglov – det håller domstolen med om men påpekar samtidigt att dessa dokument inte är juridiskt bindande och därför kan de inte vara grund för att upphäva beslut som strider mot dem. Slutligen menar domstolen att en 72-metersmast visserligen kommer att synas men de riksintressanta värdena kommer inte att skadas påtagligt och skador på skyddsvärda arter under bygnationen kan undvikas om man gräver försiktigt. Länsstyrelsen har ju också bedömt att bygglov kan beviljas på platsen., påpekar domstolen som kommer fram till att förutsättningarna för bygglov för masten är uppfyllda. Överklagandet avslås!

Inget prövningstillstånd beviljas i överdomstolen

Den sista instans som kan pröva ett bygglovsärende är Mark- och miljööverdomstolen men de prövar bara ärenden där det finns anledning att betvivla att mark- och miljödomstolens beslut är riktigt eller där det inte går att bedöma riktigheten utan att prövningstillstånd ges, om det behövs beslut till ledning av rättstillämpningen i domstolarna eller det finns andra synnerliga skäl. I maj 2020 fick Mark- och miljööverdomstolen en begäran om prövningstillstånd men överdomstolen meddelade i augusti 2020 att den inte funnit skäl att bevilja prövningstillstånd.